MITURI ȘI REALITĂȚI DESPRE UNIVERSITĂȚILE AMERICANE. TOTUL DESPRE ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR DIN SUA: TAXE, BURSE, CRITERII DE SELECȚIE...

Autor: Martin S. Martin | 29 noiembrie 2021

Un cititor al articolelor mele a sugerat să scriu un material care să descrie structura, mecanismele, modalitățile de acces și costurile învățământului postliceal din SUA.

Comentând această cerere cu apropiații mei din țară, am descoperit că subiectul este foarte puțin cunoscut și că există multe idei eronate despre acest proces, în egală măsură complex și important.

O primă cauză a informației incomplete este faptul că sistemul de învățământ superior american este foarte deosebit de cel din România, ultimul fiind mai apropiat de sistemul francez.

A doua cauză este că sistemul universitar american este complicat, are multiple alternative și, de aceea, toți cei care intenționează să-l urmeze au nevoie de informație actualizată și de îndrumare de către persoane specializate.

Din acest motiv, liceele și universitățile au birouri speciale cu consilieri care stau la dispoziția elevilor și studenților.

În Statele Unite sunt 37.100 de licee (26.407 de stat și 10.693 particulare); în toamna anului 2018 se preconiza, spre exemplu, că vor fi înscriși în clasele 9-12 circa 17 milioane de elevi, adică 94% din populația americană în vârstă de 14-19 ani.

S-a remarcat o creștere de la an la an a celor care reușesc să termine liceul, nivelul cel mai ridicat înregistrat până acum fiind de 84%.

Dintre aceștia, circa 62-63%, adică aproximativ 7,5 de milioane de absolvenți, vor lua calea învățământului postliceal.

Folosesc termenul de învățământ postliceal deoarece el cuprinde atât învățământul universitar, cât și pe cel intermediar, oferit de sutele de colegii pentru meserii practice.

Sunt două etape ale învățământului universitar: colegiul și etapa de învățământ post-colegial. În funcție de planurile studentului, acesta poate să se rezume la colegiu, cu posibilitatea de a deveni profesor, economist, manager de afaceri, de bancă, de spital, specialist IT, inginer industrial, inginer agricol, zootehnist, chimist, funcționar administrativ, scriitor, ziarist, specialist de presă sau TV, pastor, muzician, artist plastic, specialist în marketing, tehnician în profesiunea legală (paralegal) și multe altele.

Durata colegiului este diferită, în funcție de titlul academic pe care dorește să-l obțină studentul: licența (*Bachelor degree*) cu profil uman (*Bachelor of Arts*) sau real (*Bachelor of Science*), pentru care e nevoie de patru ani de studii, masteratul (alți 1-2 ani) și doctoratul (un număr variabil de 4-8 ani).

Profesii precum cea de avocat, magistrat, medic, medic veterinar, farmacist, arhitect, pastor cu doctorat în teologie, diplomat, profesor universitar etc, necesită alți 3-4 ani de studii după obținerea licenței, urmați la universități de stat sau particulare. Aceste studii post-absolvire (*postgraduation*) sunt urmate de cei care au obținut diploma de licență (absolvenți de colegiu).

O mențiune specială trebuie făcută pentru colegiile locale (*community colleges*) care sunt subvenționate de state. Acestea pregatesc studenții pentru a obține calificarea într-o meserie practică, sau le oferă absolvenților o diplomă de studii de 2 ani, numită *Associate of Arts* (profil uman) sau *Associate of Science* (profil real).

Studenții care optează pentru învățarea unei meserii practice pot deveni electricieni, mecanici auto, pompieri, surori medicale, secretare, funcționari de bancă, consilieri pentru investiții, funcționari de asigurări, polițiști, membri ai echipelor de salvare (paramedici), tehnicieni video-audio-TV, tehnicieni dentari, tehnicieni radiologi, specialiști de pompe funebre, educatori în învatamântul de grădiniță, lucrători sociali, bucătari, șoferi, barmani, ospătari, constructori, mecanici auto, practic toate meseriile, majoritatea având nevoie de obținerea unei autorizații (licențe de practică) după absolvirea școlii.

În medie, durata studiilor la un colegiu local (de stat) este de doi ani. Un tânăr cu mijloace materiale precare poate frecventa un „community college” în statul în care locuiește, având în același timp un serviciu. După absolvire își poate găsi o slujbă mai bine plătită în domeniul meseriei pe care a studiat-o. De acolo, menținându-și serviciul, își poate completa anii de colegiu universitar și poate face chiar un doctorat.

Dacă un tânăr absolvent de liceu nu dorește să urmeze universitatea și preferă să exercite o profesiune stabilă și cu venit mediu, cea mai bună alegere pentru el este să urmeze cursurile unui colegiu local (*community college*).

Taxele anuale de studiu sunt de circa $5-6.000 pentru tinerii din statul respectiv și circa $9-10.000 pentru studenții din alt stat.

Pentru colegiile locale, în funcție de sursele de venit, mulți studenți primesc ajutor financiar, dacă locuiesc în statul unde urmeaza colegiul, ceea ce le reduce foarte mult taxele de studiu, uneori până la doar câteva sute de dolari pe an. Începând din 2015, în statul Tennessee, absolvenții de liceu localnici pot urma colegiul de doi ani gratuit.

Colegiile fac multe înlesniri de program, astfel că studenții pot avea 3 zile pe săptămână fără cursuri și pot lucra, pentru a se întreține singuri.

Sunt din ce în ce mai multe universități care oferă cursuri de meserii practice sau de colegiu clasic online. Ele sunt foarte utile tinerilor studioși și motivați, care lucrează cu program de normă întreagă și studiază online, ceea ce le reduce taxele la mai puțin de 50% față de cât ar trebui să plătească la zi.

Absolvirea unui colegiu local pentru meserii practice nu este un drum închis: o absolventă la profilul de surori medicale poate obține titlul de soră în doi ani; apoi se poate angaja și poate lucra 36-40 de ore pe săptămână la un spital, dar își poate completa studiile cu cursurile superioare de asistentă medicală la universitatea locală, mergând până la doctorat.

O soră medicală cu doi ani de colegiu se poate aștepta la un salariu de $12-15 pe oră, dar o asistentă medicală specializată (terapie intensivă, chiriurgie, dializă renală) poate ajunge la $35-40 pe oră și mai mult.

Sunt 5.300 de colegii și universități în Statele Unite. Cele mai multe sunt în California, unde funcționează 436 de colegii și universități, iar statul cu cele mai puține instituții de învățământ superior este Wyoming, unde sunt doar 10.

Colegiile particulare, unde studenții urmează patru ani de studii pentru a obține licența, unele oferind și masterat – încă doi ani –, costă între $20.000 și $60.000 pe an. Colegiile de stat prezintă mari avantaje financiare și dau prioritate la admitere elevilor din statul respectiv, dar sunt accesibile, la un cost mai ridicat, și elevilor din alte state americane sau din străinătate.

Cele mai scumpe colegii/unversități din țară sunt cele din grupul numit *Ivy League* (Harvard din Boston, Princeton din New Jersey, Columbia din orașul New York, Cornell din statul New York, Yale din Connnecticut, Brown din Rhode Island, universitatea statului Pennsylvania din Philadelphia și Dartmouth din New Hampshire). Acestea sunt

cele mai vechi și mai prestigioase universități din țară și o diplomă obținută la una din ele echivalează cu o mare șansă de angajare, chiar pentru toată viața.

Numele de *Ivy League*, care se traduce prin „Liga Iederei”, este greșit înțeles de cei mai mulți, care își închipuie că numele provine de la zidurile acoperite cu iederă ale vechilor construcții universitare.

Povestea este alta. La început, adică la sfârșitul secolului XIX, Ivy League cuprindea doar patru universități (Harvard, Princeton, Yale și Columbia) și studenții lor, aroganți față de studenții de la alte școli, aveau obiceiul să vorbească între ei într-o limbă latină adaptată. Pentru meciurile din campionatul lor de fotbal american, ei scriau afișele cu Liga celor Patru folosind numeralul roman IV.

Publicul mai puțin educat a citit anunțul pronunțând IV ca și când ar fi literele I/„Ai” și V/„Vi”. De aici, o confuzie mai veche de 200 de ani.

Toate universitățile acordă sprijin financiar dacă familiile studenților au un venit anual mai mic de $40-60.000. Acest sprijin constă în reducerea taxelor de studiu (de la 5% la 100%), cu sau fără asigurarea cazării, meselor și a asigurării medicale. Dintre bursele sociale acordate de statul federal, cea mai cunoscută este *Pell Grant*/Bursa Pell: pâna la $6.000 pe an pe o durată de 12 semestre. O alta bursă socială federală care se acordă în completarea bursei descrise anterior este *Federal Supplemental Educational Oppportunity Grant*: pâna la $4.000 pe an.

Pentru o mai bună înțelegere, voi da câteva exemple foarte recente.

În orașul meu, Chattanooga, sunt 32 de licee, dintre care trei sunt particulare: unul de băieți, altul de fete și al treilea mixt. Taxele la aceste licee sunt mari, cresc continuu și au ajuns la peste $20.000 pe an, dar educația pe care o oferă este foarte bună și procentul de elevi care intră în fiecare an la universități este de peste 90%.

La școala de fete, două gemene, ai căror părinți au un venit de sub $50.000 pe an, au parcurs tot liceul gratuit, cu taxele platite chiar de școală. Fetele au fost strălucite, premiante în fiecare an, câștigătoare la diverse competiții științifice. Ele sunt bune și la sport. Au absolvit anul trecut. Cu sfaturile date de consilierii din școala lor, ele au depus cerere la cele mai bune universități. Una a fost primită la universitatea statului Pennsylvania, cealaltă la Johns Hopkins din Baltimore Maryland, fiecare având de plătit doar $8.000 pe an pentru taxe, cu toate celelalte cheltuieli acoperite de universitate.

Am cunoscut acum câțiva ani un tânăr de 20 de ani, care era ajutorul unui zidar care lucra la casa mea. Tânărul tocmai termina colegiul la universitatea din Chattanooga. Dorea să-si continue studiile și să urmeze facultatea de medicină, unde se intră foarte greu. Venitul tatălui lui era mic și prin urmare el nu putea contribui cu nimic la cheltuielile de studii ale fiului, unul din cei trei copii ai săi.

Am stat de vorbă cu el de mai multe ori: i-am arătat cum este sistemul de educație cu cele o sută de facultăți de medicină din Statele Unite și i-am explicat că cele mai bune șanse pentru el sunt la una dintre cele trei facultăți de medicină din statul nostru, două particulare și una de stat. Tânărul fusese mereu student foarte bun, avea note foarte mari și – puțin ajutat de mine – a conceput un eseu motivațional despre experiența lui și planurile de viitor. Aceste eseuri motivaționale sunt un criteriu major pentru admitere la toate universitățile și au un rol foarte important. Cei care decid admiterea, oameni cu mare experiență, caută să vadă gradul de maturitate, forma de exprimare și puterea de sinteză a candidaților, precum și natura planurilor lor.

Una este să scrii că vrei să devii chirurg plastic ca să câștigi bani mulți și alta e să descrii planurile de medicină practică, combinată cu cercetarea, cu scopuri realiste, altruiste și credibile și cu informație corectă la zi. Pe lângă eseul motivațional, examenul SAT sau ACT – teste standardizate de abilități cognitive, logică și raționament – este o cerință de admitere comună în majoritatea universităților americane și un criteriu important de selecție în acordarea burselor de merit.

Tânărul meu prieten a fost acceptat la facultatea de medicină a universității statului Tennessee din Memphis, cu o taxă redusă la doar $10.000 pe an. Ca să se întrețină, el mai avea nevoie de $20-30.000 pe an. Ca student în medicină este exclus să ai o slujbă, fiindcă volumul de studii este enorm. Prietenul meu a apelat la sistemul de împrumuturi pentru studii, garantat de guvernul federal. Toate băncile au obligația să aprobe împrumuturi studenților, la cea mai mică dobândă posibilă, cu libertatea de a începe returnarea banilor după ajungerea la faza de profesionist cu venit bun. El va avea de plătit circa $160.000 de dolari, pe care i-a împrumutat în cei patru ani de studenție la medicină.

La sfârșitul facultății, el va deveni medic rezident, cu un salariu de circa $40-50.000 pe an pentru 3-4 ani, iar la intrarea în practica de medic specialist se poate aștepta la un salariu de minimum $150.000, dacă nu mai mult.

În funcție de specialitatea pe care o va alege, va realiza venituri care îl vor situa în categoria de 10% a cetățenilor cu cel mai mare venit: ca medic de medicină generală/generalist $150.000-200.000 pe an, ca medic internist $250.000-300.000, ca medic chirurg, urolog, ortoped, sau cardiolog peste $400.000 pe an, iar ca specialist în oftalmologie, chirurgie plastică, neurochirurgie sau chirurgie cardiacă peste $500.000 pe an. Se înțelege că plata datoriilor nu va fi o mare greutate și nu va afecta stilul de viață al celui ajuns medic.

De unde iau universitățile banii pentru ajutoarele financiare?

În cazul universităților de stat, o bună parte a acestora vine de la statul respectiv, adică din taxele cetățenilor. De aceea se oferă prioritate tinerilor care locuiesc în statul unde

este universitatea, ceea ce este logic. Sunt state care privesc la viitorul lor demografic și folosesc ajutoarele financiare pentru studenții dotați ca să-i atragă în statul lor, cu gândul că – după absolvire – cei care au fost ajutați se vor stabili acolo. Așa sunt state ca New Mexico și Montana, care sunt subpopulate, sau Vermont și Rhode Island, unde populația îmbătrânește mai mult decât media națională.

Cu cât o universitate este mai prestigioasă, cu atât devine mai bogată. Profiturile ei nu sunt taxate de guvernul federal, fiindcă ele nu sunt luate de una sau mai multe persoane și sunt investite: în clădiri, mobilier, aparatură, proiecte de cercetare și burse. Universitățile privesc ajutoarele financiare pentru studenți sub forma de investiții.

Apoi, există organizații ca PSAT NMSQT (Preliminary Student Achievment Test/ National Merit Scholarship Qualifying Test) care testează de mai multe ori pe an elevii de liceu la disciplinele de bază, limba engleză, matematică și aptitudini. Scorul maxim este 1440 de puncte și – odată la câțiva ani – un student din orașul nostru reușește rara performanță să iasă primul, obținând un scor perfect. Aceste rezultate sunt atent urmărite de universități, care inițiază ele însele corespondența cu studenții merituoși din timp, încercând să-i atragă.

Universitățile americane particulare au un regim de funcționare perfect comparabil cu cel al unei întreprinderi productive. Ca să fie profitabil, să facă produse de calitate, un business are nevoie de capital, materii prime de calitate, o bună organizare a producției cu tehnologie modernă și muncitori foarte buni.

La fel sunt universitățile americane, unde capitalul (adesea foarte mare) provine din donații și din produse legate de munca cercetătorilor ei, dar și din taxele de la studenți. Materia primă sunt studenții, iar mașinile sunt profesorii. Universitatea are grijă să recruteze profesorii și studenții cei mai buni.

În aceste condiții, succesul este garantat.

Mai sunt apoi bursele speciale pentru talent (sport, muzică, actorie, balet), bursele de la organizații de caritate, burse date de comitele de sprijin ale universităților. De obicei, aceste burse sunt mici, de circa $1.000- $5.000, dar ajută.

O cale specială pentru un tânăr sau tânără fără nici un sprijin este Armata. După primele șase luni de instrucție obligatorie, cei selectați primesc un contract de lucru cu forțele armate. Pentru fiecare dintre ei este prevăzută posibilitatea de a continua studiile, după principiul echivalenței fiecarui an de serviciu militar cu un an de studii. Cunosc mai mulți medici care au început astfel. Patru ani de armată au dus la patru ani de colegiu, cu toate cheltuielile plătite. Alți patru ani de servicu, de data asta ca ofițer, au fost răsplătiți cu facultatea de medicină de patru ani. Ei și-au făcut specializarea în sistemul medical al armatei, după care au avut de ales să fie medici ai armatei, sau să

iasă în practica civilă cu grad de ofițer superior. La vârsta pensionării, anii de serviciu militar se vor adăuga celor lucrați, plus pensia de grad.

Sunt mai multe concepții greșite despre sistemul de educație superioară american, printre care cea mai frecvent întâlnită este aceea că, dacă ești sărac, nu ți se dă șansa de a merge la universitate.

În anul 1988 o tânără absolventă de liceu din România a venit în SUA și a făcut cerere de naturalizare. Primii doi ani a lucrat ca vânzătoare de la un magazin alimentar, salvamar la o piscină și ajutoare la un cabinet dentar. Cu banii strânși și-a cumpărat o mașină de ocazie. S-a concentrat pe învățarea limbii engleze și trecerea examenului SAT, care i-a adus echivalarea liceului. Fiindcă prima dată a avut un scor modest, l-a repetat și a obținut un scor foarte bun.

În timp ce lucra, a făcut un curs de șase luni pentru infirmiere, curs organizat de un spital local, unde a fost angajată. Imediat s-a înscris la un colegiu de stat și a devenit soră calificată în doi ani. A continuat cu alți doi ani și – după absolvire – avea de ales între un doctorat în *nursing*, care o putea duce la o carieră academică, sau un an de *business administration* și management cu care putea avansa în poziții de conducere în departamentul de *nursing* al unui spital mare.

Peste tot pe unde a lucrat, oamenii au îndrăgit-o și au ajutat-o, fiindcă se remarca printr-o conștiinciozitate ieșită din comun. Între timp, cum actele ei de imigrație nu progresau, a fost abordată într-o zi de juristul șef al spitalului, care i-a spus că a fost informat despre cazul ei de către directoarea secției unde lucra. S-a oferit să o ajute și i-a cerut documentația cazului ei. Spitalul a înaintat Departamentului Muncii din guvernul federal un memoriu, în care a cerut viza pentru unul dintre cei mai remarcabili salariați pe care i-a avut vreodată. În câteva luni, tânăra a primit aprobarea de cetățenie.

Până atunci, nefiind cetățean american, ea plătea taxe de studii ca străin, adică peste $30.000 pe an, bani economisiți din leafa ei. Odată devenită rezident cu drept de ședere permanentă, s-a calificat pentru împrumut de studii. A urmat facultatea de medicină pentru care a fost nevoită să împrumute $250.000 de dolari.

Astăzi este profesor de medicină internă la un spital universitar, a returnat toți banii împrumutați, are casa achitată aproape trei sferturi și se bucură de munca ei, de călătorii, prieteni și de două-trei vizite pe an în România. Este pasionată de istoria țării.

Sunt multe merite și calități în organizarea și funcționarea sistemului american de educație superioară. Dar un set de proceduri cunoscut sub numele de „Acțiunea afirmativă”, care a îndeplinit de curând vârsta de 50 de ani, persistă și perpetuează abuzuri și nedreptăți care contrazic principiile etice, valoare ierarhiei bazată pe merit și constituția americană.

Acțiunea afirmativă nu a început în domeniul educației. Ea a fost la început o schimbare în sistemul prin care se acordau contracte federale antreprenorilor, introdusă printr-un ordin executiv de președintele Kennedy în anul 1961. Ordinul interzicea favoritismele bazate pe segregația de sex, naționalitate, rasă și religie. Au urmat alte câteva propuneri ale președintelui, toate validate de congres, cum au fost Legea plății egale, Legea care interzicea segregarea prin vârstă, Legea care interzicea segregarea pe criteriul infirmităților și Legea care dădea șanse egale veteranilor. Toate aceste legi au fost admirabile, ele se aplică și azi, fără a fi contestate.

Însă, când acțiunea afirmativă s-a introdus la admiterea în școli și universități, s-a petrecut o abatere de la ideea șanselor egale. Principul răsplătirii egale pentru merite egale a fost înlocuit cu principiul răsplătirii egale pentru merite inegale. Folosind criteriul rasial, serviciile de admitere au stabilit două bareme inegale: unul ridicat pentru studenții albi, altul mult sub nivelul primului, pentru minorități. Așa se face că studenți de origine asiatică, hispanică sau de culoare au fost admiși la universități de elită, în timp ce studenți albi, cu medii mult superioare celor ale minoritarilor intrați la facultate, dar sub baremul pentru albi, nu au fost primiți. În loc să desființeze rasismul, metoda acțiunii afirmative a introdus rasismul inversat: favorizarea studenților minoritari prin care, implicit, studenți albi, mai buni ca ei au fost și sunt nedreptățiți.

Au urmat multiple procese, unele au mers până la tribunalele superioare. În prezent, acțiunea afirmativă pentru admiterea la colegii și universități este suspendată în opt state: California, Washington, Michigan, Nebraska, Arizona, Oklahoma, Florida și New Hampshire. Mai mult ca sigur că vor urma și altele.

Generația mea a trecut prin ceva asemănător în România anilor 1960. Atunci s-a introdus admiterea la facultate pe două bareme diferite: prin sistemul „cu dosare de admitere de stat” (pentru cei cu origine socială „sănătoasă”, cărora li se rezerva majoritatea locurilor) și sistemul „prin dosare de admitere de facultate” (pentru cei cu origine „nesănătoasă”, plănuiți să devină o minoritate). A fost unul din proiectele de inginerie socială bazat pe ideologia comunistă, care a eșuat, în primul rând prin anularea ierarhiei pe merit.

În România comunistă segregația la intrarea în facultate s-a făcut pe criterii sociale, în Statele Unite pe criterii rasiale. Amândouă greșite și nedrepte.

Pe lângă lipsa de echitate socială, acțiunea afirmativă a mai avut un efect negativ. Ea a creat „sindromul de nepotrivire” din cauză că mulți studenți admiși pe baza acțiunii afirmative la universități de elită nu au putut face față nivelului de predare, au avut rezultate proaste și s-au retras în număr mare. Este regretabil pentru ei, dar și pentru marele număr de studenți cu merite mai mari ca ale lor, cărora nu li s-a dat șansa să studieze la universitatea în cauză, unde locurile au fost ocupate de studenți incapabili să ajungă la absolvire.

De curând, ideea educației superioare gratuite a fost lansată de politicienii democrați care au aderat la noul curent al socialismului democratic. Tinerii din generația milenială au răspuns cu entuziasm și au susținut propunerea, ca și pe politicienii care au inițiat-o.

Inițiative particulare au trecut la organizarea de fonduri mari de la donatori particulari, așa cum s-a întâmplat la facultatea de medicină de la universitatea orașului New York. Cu un fond de 450-600 de milioane de dolari, această facultate a anunțat admiterea primilor 100 de studenți care vor absolvi facultatea fără nici un fel de datorie.

Dar acestea sunt exemple de evenimente izolate și ele devin posibile prin furnizarea de bani de către donatori binefăcători.

Dacă s-ar introduce de mâine scutirea de taxe la toate instituțiile de învățământ postliceal din USA, sumele care ar fi necesare ar fi de ordinul a 1,5 trilioane de dolari pe an. Întregul buget încasat anual de guvern prin taxe este de 3,4 trilioane pe an.

Dacă scutirile de taxe la universități ar fi introduse, guvernul federal ar trebui să crească taxele pe venit ale tuturor cetățenilor cu aproximativ 40%.

Am prezentat în linii generale sistemul de educație postliceală din USA și am dat câteva exemple pentru a convinge lumea de câteva adevăruri.

- Unul dintre ele este că sistemul de educație superioară în Statele Unite este complicat și cere o bună cunoaștere pentru a alege calea cea mai potrivită. Ajutorul consilierilor specializați este foarte important și trebuie cerut la fiecare pas. Ei pot descoperi șanse la care candidații nu s-au gândit sau despre care nu știau nimic. Consilierii școlari, marea majoritate devotați și bine intenționați, pot schimba destinul multor tineri.
- Un altul este că educația postliceală există pentru toți, se bucură de sprijin și oferă șanse mari celor care au cetățenia americană și dovedesc talente, voință și determinarea să facă eforturi constante. Așa cum rezultă dintr-unul din exemplele date, deși este mult mai grea, calea la educație superioară pentru studenții străini este deschisă.
- Al treilea lucru care merită subliniat este că învățământul postliceal american este valoros, bine organizat, foarte eficace și produce constant generații de absolvenți bine pregătiți. Nu trebuie uitat că valoarea foarte mare a performanței de educație a universităților se sprijină, în mare măsură, pe principiul capitalist al profitului: instituțiile care scad în performanță și nu fac față competiției sunt eliminate și înlocuite de altele, eficiente.
- În plus, costurile sunt mari, dar nu prohibitive pentru tinerii foarte muncitori. Chiar și cei mai lipsiți de mijloace pot face întreg parcursul dacă sunt motivați, muncesc din greu și se plasează deasupra mediei. Pentru cei care nu sunt la vârful performanței, familia va trebui să acopere cheltuielile.

Dar sistemul de împrumuturi garantat de guvernul federal, carierele militare, organizațiile de sprijin, multiplele burse de stat sau particulare dau șansa studiilor tuturor, cu plata datoriilor acumulate în faza în care absolventul devine comfortabil financiar.

Imagine: Unsplash